

Bogdan, Danuta

Korespondencja Jana Dantyszka z humanistami niderlandzkimi

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 4, 583-590

1980

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Danuta Bogdan

KORESPONDENCJA JANA DANTYSZKA Z HUMANISTAMI NIDERLANDZKIMI *

Wśród wybitnych postaci polskiego Odrodzenia czołowe miejsce zajmuje Jan Dantyszek. Ten obdarzony błyskotliwą inteligencją i wielkim rozumem człowiek dał się poznać nie tylko jako wytrawny polityk i zrečný dyplomata, ale także jako poeta i humanista. Jego liczne podróże i wszechstronne zainteresowania (zbierał mapy, medale, globusy, książki) oraz mecenat, jaki rozciągał nad zdolnymi ludźmi, sprawiały, że miał wielu przyjaciół, zwłaszcza wśród humanistów niderlandzkich. Kontakty z nimi Dantyszek utrzymywał i w okresie późniejszym, gdy już jako biskup rezydował na zamku w Lubawie, a potem w Lidzbarku Warmińskim.

Postać Dantyszka nie doczekała się jak dotąd wyczerpującej biografii. Zarysy biograficzne opublikowane zostały przez Władysława Pocięchę¹, ks. Mikołaja Kamińskiego² oraz Inge Brigitte Müller-Blessing³. Nad biografiami Dantyszka pracowali też Antoni Marian Kurpiel⁴ i Joseph Kolberg⁵. Prace te nie zostały nigdy ukończone. Pozostałe opracowania traktują jedynie o poselstwach Dantyszka i jego twórczości literackiej⁶.

Całkowicie odmienny charakter ma praca profesora Wydziału Filozofii i Literatury Uniwersytetu w Lowanium, Henry'ego de Vochta, zajmującego się historią humanizmu. Publikacja ta, poświęcona kontaktom Dantyszka z humanistami niderlandzkimi, oparta została na zachowanej części ich korespondencji⁷. Nie jest ona ani sensu stricto wydawnictwem źródłowym, ani też

* *John Dantiscus and his Netherlandish friends as revealed by their correspondence (1522—1546)*, Published from original documents... Henry de Vocht, Louvain 1961, Library University Humanistica Lovaniensia, t. 16, s. 467.

1 W. Pocięcha, *Dantyszek Jan*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 3, Kraków 1937, ss. 424—430.

2 M. Kamiński, *Jan Dantyszek człowiek i pisarz*, *Studia Warmińskie*, t. 1, 1965, ss. 57—114.

3 I. Müller-Blessing, *Johann Dantiscus ein Diplomat und Bischof zwischen Humanismus und Reformation (1485—1548)*, *Zeitschrift für die Geschichte und Altertumskunde Erlands (dalej ZGAE)*, Bd. 31/32, 1968, ss. 59—238.

4 Zgromadzone w czternastu tekach odpisy korespondencji Dantyszka oraz pierwsze rozdziały przygotowywanego opracowania przechowywane są obecnie w Zakładzie Dokumentacji PAN w Krakowie.

5 Złożony prawdopodobnie w Archiwum Fromborskim maszynopis pracy zaginął.

6 L. Ciliński, *Krótki rys życia i działalności literackiej J. Dantyszka*, Stanisławów 1910; J. Kolberg, *Die Tätigkeit des J. Dantiscus für das Herzogtum Preussen auf dem Reichstage zu Augsburg 1530*, *Historisches Jahrbuch*, Bd. 33, 1912; S. Skimina, *Twórczość poetycka Jana Dantyszka*, *Rozprawy Wydziału Filologicznego Polskiej Akademii Umiejętności*, t. 68, Kraków 1948; w chwili obecnej dla wydawnictwa Ossolineum monografię literacką o Dantyszku przygotowuje Zbigniew Nowak.

7 Informacje zawarte w listach wykorzystywał już autor wcześniej w „*Monumenta Humanistica*” z 1934 r., w studium Jerome de Busleyden, *Founder of the Louvain Collegium Trilingue Lovaniense, his Life and Writings*, z 1950 r., jak też w dwóch pierwszych tomach *History of the Foundation and Rise of the Collegium Trilingue Lovaniense* z 1951 r.

opracowaniem. Treść listów została częściowo, przedrukowana w wersji oryginalnej, częściowo zaś streszczona w postaci regestów w języku angielskim. Autor przepłata zamieszczoną tam korespondencję własnym komentarzem. Są to krótkie biogramy korespondentów Dantyszka lub osób wzmiankowanych w listach oraz opisy wydarzeń politycznych, uzupełniających treść przytaczanej korespondencji.

Praca ta jest nieomal nieznaną w literaturze polskiej i jak dotąd nie doczekała się recenzji. Fakt ten usprawiedliwia publikację niniejszego omówienia z tak dużym opóźnieniem.

Henry de Vocht od końca lat trzydziestych prowadził badania heurystyczne nad historią humanizmu w Lowanium, a dzięki belgijskiej Foundation Universitaire mógł poszerzyć swoje poszukiwania archiwalne o zbiory listów w Niemczech, Danii, Szwecji i Polsce.

W Bibliotece Uniwersyteckiej w Hamburgu autor znalazł kopiarzusz listów, adresowanych do Dantyszka, sporządzony przez bibliotekarza Eryka Benzeliusa w Uppsali w latach 1702—1723. Wówczas skierował swe kroki właśnie do Uppsali, gdzie odnalazł tę korespondencję w oryginale. Obejmowała ona lata 1520—1523 (112 listów) oraz lata 1539—1548 (86 listów).

Po bezowocnych poszukiwaniach w Berlinie de Vocht udał się do Fromborka, gdzie zapoznał się z 11 tomami korespondencji Dantyszka, z których pięć dotyczyło kontaktów z humanistami łowiańskimi.

Podróż do Krakowa (latem 1931 roku) poszerzyła zasób gromadzonej przez autora korespondencji o dalsze 168 listów. Pozostałe kopie sporządził wydawca w bibliotekach Kórnika, Poznania oraz Bibliotece Ossolińskich we Lwowie.

Latem 1932 roku de Vocht zbadał też zasoby bibliotek i archiwów: Tartu (Dorpat), Rygi, Królewca oraz ponownie odwiedził archiwum fromborskie, gdzie wzbogacił swoje pierwotne notatki o dwie serie listów.

Efektom tych poszukiwań archiwalnych autora jest zamieszczenie w pracy 447 listów bądź ich regestów 83 korespondentów (w tym 33 listy Dantyszka oraz 351 pism adresowanych do niego). Co najmniej połowa z nich znana jest z edycji *Acta Tomiciana*, która zawiera 171 listów Dantyszka i 650 wysyłanych do Dantyszka. Z 354 listów biskupa, znajdujących się w Archiwum Diecezji Warmińskiej w Olsztynie, autor zamieścił w swej pracy 3, zaś z 722 listów skierowanych do niego — 174⁸.

Korespondencja Dantyszka znana była dotąd z publikacji Franza Hiplera⁹, Władysława Pocięchy¹⁰ oraz z wydawnictwa Homenaje a Menendez y Pelayo¹¹, zawierającego 40 listów sekretarza cesarza Karola V, Alonso Valdesa.

Jak stwierdza autor we wstępie, jego pierwotnym zamiarem było dokładne przedstawienie bądź omówienie całej korespondencji Dantyszka w porządku chronologicznym. Wydaje się jednak, że de Vocht kilkakrotnie zmieniał koncepcję pracy, a jednym z projektów było przedstawienie korespondencji

⁸ W zbiorach Archiwum Diecezji Warmińskiej w Olsztynie brakuje obecnie woluminu D 130 (głównie listy Alonso Valdesa), z którego korzystał de Vocht.

⁹ F. Hipler, *Beträge zur Geschichte der Renaissance und des Humanismus aus dem Briefwechsel des Johannes Dantiscus*, ZGAE, Bd. 9, 1891, ss. 471—572.

¹⁰ W. Pocięcha, *Królowa Bona (1497—1557)*, t. 1—4, Poznań 1958 (obszerne fragmenty listów cytowane są często w przypisach).

¹¹ Homenaje a Menendez y Pelayo, *Estudios de erudición Española*, t. 1, Madryt 1899, ss. 385—412.

Dantyszka z Korneliuszem Schepperem (C. Scepperus)¹². Rzutuje to na obecny kształt edycji, w której Schepper jest postacią pierwszoplanową.

Ostatecznie autor zdecydował się na wydanie listów bezpośrednio dotyczących kontaktów Dantyszka z humanistami niderlandzkimi. De Vocht wyłączył spośród nich dokumenty informujące o sytuacji i polityce Prus, Polski i innych krajów Europy środkowej i wschodniej. Nie udało mu się jednak (zresztą z korzyścią dla polskich czytelników) zrealizować tej koncepcji, gdyż umieszczał w wielu przypadkach zarówno listy, jak i komentarze, dotyczące spraw polskich. Przytoczona została np. korespondencja Dantyszka, związana z jego konfliktem z podskarbin pruskim Stanisławem Kostką, czy też listy Dantyszka i Kopernika w sprawie Anny Schilling. Wyrwykowe cytowanie listów w tych sprawach nie mogło jednak stworzyć pełnego tła dla wydarzeń, opisywanych w przytaczanej korespondencji.

Listów zawartych w pracy jest tak wiele, a tematyka ich zbyt zróżnicowana, by można je było posegregować w grupy tematyczne. Dlatego postaram się przedstawić te, które traktują o zainteresowaniach humanistycznych korespondentów, bądź zawierają informacje nieznanne w literaturze polskiej.

Omawiana książka składa się z 33 rozdziałów, obejmujących dyplomatyczną działalność Dantyszka na dworze Karola V oraz chełmiński i warmiński okres jego życia.

Autor przedstawia korespondencję Dantyszka od roku 1519, tj. od czasu jego pierwszej misji do Karola Austriackiego w Hiszpanii. Poselstwa Dantyszka do Hiszpanii odnotowane zostały w jego listach do biskupa Piotra Tomickiego, kanclerza Krzysztofa Szydłowieckiego oraz sekretarza króla Zygmunta I — Josta Ludwika Decjusza. Przedstawiając działalność dyplomatyczną Dantyszka autor koncentruje się głównie na kwestii restytucji Bonie jej sum posagowych, tzw. sum neapolitańskich. Ośmioletnią legację, głównie w sprawach Bony, rozpoczął Dantyszek od marca 1524 roku, w okresie zaś jego pierwszych misji do Hiszpanii równie ważnym problemem była groźba najazdu tureckiego i konflikt z Zakonem Krzyżackim¹³.

Od roku 1524 wśród nowych korespondentów Dantyszka znaleźli się głównie ludzie z kręgu cesarza: kanclerz Mercurino de Gattinara, sekretarz Alonso de Valdes, doradcy Karola V — lord Praet, książę de Nassau, arcybiskup-elekt Lundu Jan de Weze oraz Korneliusz Schepper¹⁴.

Ostatniego z nich poznał Dantyszek w czasie pierwszej wizyty u cesarza. Był on człowiekiem wszechstronnie wykształconym. Studiował na uniwersytetach w Lowanium i Paryżu. Szeroką sławę zyskał dzięki swym pracom z zakresu matematyki. Od roku 1523 służył u Chrystiana II, zdeponowanego króla Danii, a od roku 1524 dzięki protekcji regentki Niderlandów, Małgorzaty Austriackiej, rozpoczął służbę u cesarza. List Scheppera, wysłany z Plymouth 6 lipca 1528 roku, dał początek ożywionej korespondencji i wielkiej przyjaźni z Dantyskiem.

¹² We wstępie W. Pocięchy do t. 14 *Actów Tomicianów* (1952) znajdujemy informacje, iż w wydawnictwie seryjnym „Humanistica Lovaniensia” ukazać się ma niebawem praca H. de Vochta, *Epistolae Cornelii Scepperi et Joannis Dantisci (1515—1548)*.

¹³ *Acta Tomiciana*, t. 6, 1857, s. 192; W. Pocięcha, *Dantyszek Jan*, ss. 425—426.

¹⁴ Autorką pracy magisterskiej na temat kontaktów Jana Dantyszka z humanistami niderlandzkimi w latach 1519—1537, napisanej w r. 1979 na seminarium z historii nowożytnej pod kierunkiem doc. dr. hab. Janusza Małkka na UMK w Toruniu jest Grażyna Nowicka.

Poza informacjami na temat wybitnych osobistości i wydarzeń politycznych, w listach znajdujemy wiele uwag, świadczących o zainteresowaniach ich autorów. Schepper dzieląc bibliofilską pasję Dantyszka pisał do niego 6 grudnia 1531 roku, że przebywając w Paryżu szukał ostatnio wydanych ksiązek, gdyż te wydrukowane w Niemczech łatwiejsze są do zdobycia w Lowanium i Brukseli (s. 118). Zatrzymany w czasie zarazy na zamku w Luksemburgu Schepper prosił Dantyszka o przysłanie mu księgi *De Cometis* Ulricha Zwingliego (s. 99).

Pozostając w wielkiej przyjaźni z ludźmi z otoczenia cesarza pomagał on Dantyszkowi w załatwieniu wielu spraw, a także otaczał opieką jego znajomych i krewnych. W liście wysłanym z Brukseli Schepper zawiadamiał swego przyjaciela, iż zdołał załatwić nominację jego brata Jerzego na oratora¹⁵ Mechlinu w pfn. Belgii (s. 48).

Ciekawe informacje znajdujemy w korespondencji Dantyszka z ludźmi, których poznał w czasie pobytu z cesarzem w Belgii, tj. w roku 1531, z księciem Brugii, Markiem Laurinem oraz synem prezydenta Wielkiej Rady Mechlinu, Janem Everardim, z którym łączyło Dantyszka upodobanie do medalierstwa.

De Vocht nie wspomina w swej pracy o przyjaźni Dantyszka z rzeźbiarzem i medalierem rodem ze Strassburga, Krzysztofem Weiditzem, autorem trzech medali Dantyszka. Weiditz przebywając od roku 1529 na dworze Karola V poznał tam polskiego posła i w jego służbie wyjechał do Niderlandów¹⁶. Znany jest też list Weiditza do Dantyszka, wysłany z Antwerpii 23 czerwca 1531 roku, w którym zawiadamiał go o śmierci pochodzącego z Gdańska kupca antwerskiego, Henryka von Rees¹⁷. Autor pracy wymienia tylko trzy z czterech istniejących medali Dantyszka (ss. 416—417), mianowicie z roku 1532, wykonany przez Jana Everardiego oraz dwa inne, z których medal z roku 1531 właściwie przypisuje Weiditzowi. Autorstwa i datacji drugiego medalu Weiditza nie określa.

Wiele miejsca de Vocht poświęcił kontaktom Dantyszka z profesorami języka hebrajskiego na uniwersytecie w Lowanium: Konradem Gocleniusem, Janem Campenem oraz wybitnym studentem, a później profesorem medycyny, Gemmą Frisiusem. Omawiana książka przynosi niemal całość korespondencji, prowadzonej między Campenem a Dantyszkim od 7 marca 1531 roku¹⁸. Dotyczy ona głównie pracy Campena nad parafrazą *Psalmów* i tłumaczeniem księgi *Ecclesiastes*. Dantyszek, który usilnie zabiegał o wydanie jego dzieł, pokrył także koszty ich druku. Z powodu trudności, czynionych przez cenzurę kościelną w Niderlandach, prace Campena dedykowane Dantyszkowi wydane zostały 3 maja 1532 roku w Norymberdze.

W listach z okresu pobytu Dantyszka w Niderlandach znajdujemy też potwierdzenie jego zainteresowań geograficznych. Drukarz i księgarz lowan-

15 Termin orator oznaczał zazwyczaj normalnego posła o względnie pełnych prawach poselskich (zob. A. Wyczański, *Polska służba dyplomatyczna w latach 1506—1530*, w: *Polska służba dyplomatyczna XVI—XVIII w.*, Studia pod redakcją Z. Wójcika, Warszawa 1966 s. 46).

16 M. Gumowski, *Jan Dantyszek i jego medale*, Zapiski Towarzystwa Naukowego w Toruniu, t. 8, 1929/1931, ss. 4—7.

17 Archiv für Medaillenkunde, t. 1, 1919, s. 115 (informacja o tym zawarta w artykule M. Gumowskiego, op. cit., s. 5).

18 Obszerna korespondencja między nimi wzmiankowana była w pracy de Voehtha, *History of the Trillingue Lovaniense*, Lovanium 1951—1955, t. 2—3. W omawianej pracy pominięty został list Campena do Dantyszka, wysłany z Krakowa 23 II 1533 (Archiwum Diecezji Warmińskiej w Olsztynie, Archiwum Biskupie — dalej ADWO, AB — D3, s. 82).

ski, Bartłomiej Gravius, w liście z 3 lutego 1531 roku donosił mu o wykonaniu zamówionego przezeń globusa (s. 64), zaś Marek Laurin w swym liście z 30 maja 1531 roku prosił Dantyszka o przesłanie mapy nowo odkrytych wysp w celu przedstawienia ich na olbrzymim globusie, nad którym pracuje herold cesarski, Livinus Panagathus (s. 82).

Poznanego w Lowanium studenta, Gemmę Frisjusa, Dantyszek gorąco zapraszał do Polski, by przedstawić go Kopernikowi. Frisius, zajmujący się konstrukcją globusów, kosmografią i astronomią, jeszcze w czasie studiów zdołał poprawić dzieło Piotra Apiana *Cosmographicus Liber*. Nie przyjął on propozycji Dantyszka z powodu słabego zdrowia i podjęcia studiów medycznych, jednakże przez dłuższy czas utrzymywał z nim korespondencję. Jedną z największych ciekawostek pracy jest informacja o 4 listach Erazma z Rotterdamu, które nie zostały zamieszczone w pomnikowym wydawnictwie Allenów¹⁹. Praca de Vochta przynosi ponadto wiadomości o dwóch listach Dantyszka, adresowanych do Erazma. Pierwszy z nich, to szkic listu z końca października 1531 roku, sygnowany tylko literą „J”, który autor przypisuje Dantyszkowi. W liście tym Dantyszek wyrażał pragnienie bliższego poznania Erazma, „by przyjaźń zapoczątkowana przez naukę wzmocniona została wzajemną rozmową i darami” (s. 107). Autor wyraża ciekawe przypuszczenie, że po liście nastąpić musiało prezent w postaci medalii. Erazm zaś miał wyrazić swą wdzięczność za to w przedmowie do traktatu św. Bazylego, *De Spiritu Sancto*, która musiała być napisana po odbiorze serdecznego listu Dantyszka. O wysłaniu drugiego listu Dantyszka do Erazma donosił w liście z Krakowa 16 sierpnia 1533 roku Jost Ludwik Decjusz (s. 180).

Ponadto znajdujemy tu informacje na temat Fernanda Corteza. De Vocht, omawiając list wysłany do Dantyszka z Meksyku 1 sierpnia 1531 roku (s. 90), nie podaje, iż autorem jego był właśnie Cortez²⁰. Przypuszcza natomiast, że list mógł zostać wysłany przez przyjaciela, który dostarczył informacji na temat Fernanda Corteza, zawartych w liście Scheppera do Dantyszka z 5 listopada 1534 roku (s. 231).

Kontaktom Dantyszka z humanistami niderlandzkimi w okresie jego pobytu w Lubawie, tj. w latach 1533—1537, poświęca autor pięć kolejnych rozdziałów. Dantyszek, odwołany z dworu cesarskiego do kraju, nagrodzony został za swą działalność dyplomatyczną biskupstwem chełmińskim. De Vocht, opisując początki rządów Dantyszka w biskupstwie, omawia jego konflikt z podskarbinem ziem pruskich Stanisławem Kostką, pilnie strzegącym interesów skarbu królewskiego. Jako główny powód zatargu autor podaje odmowę biskupa zapłacenia podatku Koronie, który — jego zdaniem — należeć się miał Prusom Królewskim (s. 189). Faktycznie Dantyszek, przewodnicząc obradom stanów pruskich na sejmiku w dniu św. Michała (29 września) 1533 roku w Grudziądzu, odmówił Kostce jako posłowi królewskiemu prawa udziału we właściwych debatach. Zgodnie ze zwyczajem sejmiku Prus Królewskich poseł zapraszany był pod koniec trwania obrad. Kostka zarzucił radzie niechęć do Polaków i oskarżył przed prymasem senatorów pruskich, iż związali się tajną przysięgą²¹. Przyjaciele i krewni podskarbiego starali się zasiać wiel-

¹⁹ P.S. Allen, H.M. Allen, H.W. Garrod, *Opus epistolarum Des. Erazmi Rotterdami*, Oxford 1906—1958.

²⁰ K. Niklewicz, J. Tazbir, *List Fernanda Corteza do Jana Dantyszka z 1531 r.*, Zapiski Historyczne, t. 30, 1970, z. 3—4, s. 111.

²¹ J. Maliek, *Prusy Książęce a Prusy Królewskie w latach 1525—1548. Studium z dziejów polskiej polityki księcia Albrechta Hohenzollerna*, Warszawa 1976, ss. 121—122.

ką podejrzliwość wobec Dantyszka na dworze polskim. Dantyszek odwołał się do swego przyjaciela, biskupa Piotra Tomickiego w listach, z których kilka jest zamieszczonych w pracy de Vochta.

Ciekawą informacją, wynikającą z korespondencji z tego okresu, jest pogłoska o śmierci Dantyszka, która, jak stwierdza Schepper w liście z 16 września 1535 roku, rozpowszechniona została przez Fabiana Dameraw Wójjanowskiego, następcę Dantyszka jako posła na dworze cesarskim (s. 247). O sprawie tej wspominają też: Gemma Frisius (s. 222) oraz sekretarz biskupa Brixen, Daniel Mauch (s. 210).

Dzięki listom nadchodzącym od Scheppera Dantyszek był doskonale poinformowany o sytuacji na dworze cesarskim, sprawach związanych z podpisaniem pokoju z Turcją 23 sierpnia 1525 roku czy wreszcie o swojej córce Juanicie i jej matce Izabelli del Gada.

Wśród korespondentów Dantyszka z tego okresu na uwagę zasługuje poznany w Augsburgu w 1530 roku profesor klasyki Eobanus Hessus, którego łączyło z Dantyszkiem głębokie zainteresowanie poezją łacińską. O ich wielkiej przyjaźni świadczy fakt, iż w jednym z listów Dantyszek ostrzegł Hessusa przed dalszym pozostawianiem w tej „luterkańskiej tragedii” (s. 70).

Ostatnie rozdziały pracy poświęca de Vocht korespondencji Dantyszka w okresie sprawowania przez niego godności biskupa warmińskiego. Znajdujemy tu informację o synu Jana Campena — Hieronimie, który w liście z grudnia 1539 roku prosił Dantyszka o wsparcie i zapewniał go, że swoją pracą będzie starał się przysporzyć mu chwały (ss. 319—320).

O stałym zainteresowaniu Dantyszka książkami świadczy list Jakuba Barthen, wysłany z Gdańska 20 listopada 1540 roku, w którym przesyłał on biskupowi listę nowo wydanych pozycji (s. 334). Eustachy Knobelsdorf (syn burmistrza Lidzbarka Warmińskiego) zapewniał też swego mecenasa w liście wysłanym z Paryża 17 grudnia 1541 roku, iż gdyby potrzebował jakichś książek mogą być one z łatwością wysłane drogą antwerpską (s. 437).

Knobelsdorf, stale odwołujący się do szczodrości biskupa, powiadał o zamiarze opuszczenia Lowanium i podjęcia studiów na uniwersytecie w Paryżu, który uważał za „vice multorum Lowaniorum” (s. 343). De Vocht sugeruje, iż prawdziwym powodem zmiany uczelni było przejęcie przez Knobelsdorfa heterodoksyjnych poglądów jego przyjaciół z Lowanium, braci Enzinas (s. 341).

Dantyszek, który od dawna przebywał z dala od dworu cesarskiego, był tam nadal osobą wysoce cenioną. Arcybiskup elekt Lundu, Jan de Weze, który pozdrawiał Dantyszka od cesarza w swoim liście z Wiednia z 6 lutego 1539 roku, pisał, iż Karol V jest dla niego pełen podziwu (s. 311).

W listach z tego okresu znajdujemy też uwagi na temat sytuacji i osób na Warmii. I tak np. dowiadujemy się o interesującym liście siostrzeńca Dantyszka, Kaspara Hannoviusa, wysłanym 26 września 1545 roku z Rzymu, w którym znaleźć można zaszyfrowane informacje, dotyczące stosunków Rzymu z Polską oraz Kościołem na Warmii, czy też na temat kanonika Aleksandra Scułtetiego (s. 379).

Wszystkie listy zamieszczone w tej pracy, związane z osobą Mikołaja Kopernika, znane są w literaturze polskiej²². Omawiając wzajemne stosunki Dantyszka z Kopernikiem autor stwierdza, że łączyła ich przyjaźń i w zasadzie nie było większych powodów do nieporozumień między nimi. Pogląd

ten nie jest słuszny, a argument, iż Kopernik towarzyszył Dantyszkowi jako lekarz od pierwszych chwil jego urzędowania na Warmii nie jest wystarczający. Innym dowodem autora w tej sprawie jest fakt wniesienia przez Dantyszka poprawek do siedmiu poematów Kopernika. De Vocht wyraża przypuszczenie, że właśnie *Hymny* Dantyszka mogły stanowić inspirację dla utworów Kopernika (s. 173). Autor nie uwzględnił tu badań polskiego filologa klasycznego, Jerzego Krókowski, który stanowczo odrzucił autorstwo Kopernika w odniesieniu do tych poematów i stwierdził, że twórcą ich był nie znany bliżej jezuita z końca XVI wieku²³.

Interesujących informacji dostarcza autor na temat dalszych losów Frisiusa, który pomimo uzyskania licencji w medycynie i pozwolenia zezwalającego na życie jako lekarz nie zaniedbywał astronomii. Jako dowód na to de Vocht przytacza mało znaną w literaturze kopernikańskiej pracę Williama Zenocarusa²⁴, w której wykonane przez Frisiusa obserwacje komety z 18 czerwca 1553 roku wzmiankowane były obok obserwacji Kopernika i Apiana.

Fakty podane w pracy de Vochta przeczą twierdzeniom, jakoby Dantyszek nie interesował się losem swojej córki. Kiedy tylko mógł wspomagał ją i jej matkę przez agenta Welserów, a o ich sytuacji dowiadywał się z listów swych najbliższych przyjaciół. Godne uwagi są też wiadomości na temat mariażu sekretarza Karola V, Gracjana de Alderete, z córką Dantyszka²⁵. Wskutek zatrzymania kilku listów Dantyszek dowiedział się jednocześnie o projektowanym małżeństwie, jak też o jego realizacji. Był on tym głęboko zraniony, gdyż w listach przyjaciele wspominali mu o chorobie skóry męża Juanity. O fakcie oddania jej ręki bez zgody ojca wspomina w swym liście z 12 czerwca 1546 roku Schepper. Nie podzielał on niezadowolonia Dantyszka w tej sprawie i ponaglał do pogodzenia się z córką i zięciem (s. 391).

Sekretarz cesarza, Godschalk Ericksen, pisał do Dantyszka z Hiszpanii w grudniu 1539 roku o wykonaniu portretu Juanity i przekazaniu jej złotego medalu z wizerunkiem ojca, za który jest mu ona niezmiernie wdzięczna (s. 323).

Istotnym uzupełnieniem omawianej pracy jest część zatytułowana *Pokłosie*, zawierająca wykaz dokumentów, pozostających poza obrębem właściwego tematu. Autor uzasadnił tu pominięcie części korespondencji, jak np. pewnych listów Alonso Valdesa, dotyczących zaproszenia na obiad czy przypomnienia obietnicy itd. Jako mało interesujące autor uznał też listy Izabelli del Gada, korespondencję Dantyszka w sprawach polskich czy listy biskupów szwedzkich, którzy po wygnaniu z kraju osiedli w Gdańsku²⁶. Autor pominął jednak i inne listy, o czym w tej części pracy nie wspomina²⁷.

23 J. Krókowski, *De Septem Sideribus que Nicolae Copernico vulgo tribuntur*, Kraków 1928.

24 Informacja o pracy Willama Zenocarusa, *De Republica Vita et Moribus... Caroli Maximi*, Gandawa 1559, w książce L. Birkenmajera, *Mikotaj Kopernik*, cz. 1, Kraków 1900, s. 217, przyp. 2.

25 Juanita i jej mąż wspomniani są w pracy de Vochta, *History of the Trilingue Lovantense*, t. 2, s. 411 oraz G. Majansiusa, *J. Lud. Vivis Vita*, Valencia 1790, s. 208.

26 Interesujących informacji na ten temat dostarcza praca S. Szacherskiej, *Uczeni szwedzcy na emigracji w Polsce, Odrodzenie i Reformacja w Polsce*, t. 17, 1972, ss. 5–26.

27 Są to listy z ADWO, AB: Zygmunta Herbersteina (D3, s. 29, s. 53; D6, s. 57, 62), Jana de Weze (D4, s. 58), Jakuba Barthen (D5, s. 60), Bernarda v. Höfen (D5, s. 21).

Wydawnictwo de Vochta stanowi cenne źródło informacji o wybitnych humanistach epoki Odrodzenia, dając zarazem żywy opis ich życia, pracy, radości i kłopotów. Przybliża nam ponadto postać Dantyszka, którego nie bez przyczyny współcześni nazywali największym mecenasem i ojcem studiujących, ukazując zarazem rozległość jego zainteresowań i kontaktów. Wpływa to na wartość pracy dla badań nad okresem Odrodzenia w Polsce.

Autor pracy zaskarbia sobie szacunek czytelnika swą erudycją, jak również wykorzystaniem olbrzymiej bazy archiwalnej. Na podkreślenie zasługuje fakt, iż jest to pierwsza próba ogarnięcia korespondencji Dantyszka, rozproszonej w wielu archiwach Europy.

Cennym uzupełnieniem pracy są: lista skrótów, wykaz listów dotyczących Erazma, po raz pierwszy wzmiankowanych w tym wydawnictwie, oraz alfabetyczny indeks osób. Waler pracy podnosi jej staranna i fachowa redakcja. Jednakże pełna edycja listów Dantyszka nadal czeka na swego wydawcę.